

ЕТАПНІСТЬ РЕАБІЛІТАЦІЇ ХВОРИХ ПРИ ЗАСТАРІЛІЙ УСКЛАДНЕНІЙ ТРАВМІ ХРЕБТА

Вступ

Застаріла ускладнена травма хребта може супроводжуватися такими ускладненнями: 1) інфекційно-запальні; 2) трофічні порушення; 3) порушення функції тазових органів; 4) деформація хребцевого каналу.

Однією з причин розвитку деформацій опорно-рухового апарату є відсутність необхідної ортопедичної профілактики у процесі лікування хворих з ускладненою травмою хребта (1).

Посттравматичні деформації хребта бувають стабільними та прогресуючими. Кіфотичні деформації, які прогресують, потребують коригуючих оперативних втручань (2).

Якщо в гострому та ранньому періодах ускладненої травми хребта відпрацьована етапна медична допомога, то при лікуванні в пізньому періоді виникають численні проблеми. Хворі отримують мінімальну медичну та соціальну допомогу, гинуть від важких ускладнень (3).

Матеріал та методи

Наше повідомлення ґрунтується на результатах реабілітаційного лікування 432 хворих в Республіканському нейрохірургічному вертебральному (спінальному) центрі ДУ «Інституту травматології та ортопедії НАМН України». Переважали особи чоловічої статі – 82,3%, які знаходились в найбільш працездатному віці 21 – 59 років – 77,6%).

Травма шийного відділу хребта спостерігалась у 26,5% хворих, грудного – 52%, поперекового – 21,5%. В залежності від ступеня неврологічного дефіциту (за шкалою Фракеля) хворі розподілені

на наступні групи: група А – 32%, група В – 19,5%, С – 11,9%, Д – 10% та Е – 20,6%.

Нами виділені 4 етапи медичної реабілітації хворих зі застарілою ускладненою травмою хребта: *I етап* – підготовка хворих до реконструктивно-відновлювальних операцій на хребті та спинному мозку;

II етап – реконструктивно-відновлювальні операції на хребті та спинному мозку;

III етап – ранній післяопераційний період (3 тижні);

IV етап – віддалений післяопераційний період (до 6 місяців).

Результати та їх обговорення

В I етапі реабілітації оцінювали загальний соматичний стан спінальних хворих (діяльність серцево-судинної, дихальної, сечовидільної, імунної систем, трофічних порушень, ступінь інтоксикації) та проводили їх корекцію.

Так, зокрема при запальному процесі в сечовидільній системі вивчали динаміку сечовиділення, видовий склад мікрофлори та чутливість її до антибіотиків, цільове призначення антибіотиків, регулярно проводили евакуацію сечі шляхом періодичної чи постійної катетеризації сечового міхура катетером Фолея на 3-4 тижні, промивання сечового міхура розчином антисептиків.

Велику увагу приділяли профілактиці трофічних порушень. При їх виникненні санація трофічних порушень м'яких тканин проводилась з врахуванням глибини та площі ураження: пластика пролежнів вільною шкірою пластикою, місцевими переміщеними шкірними та шкірно-м'я-

Таблиця 1

Розподіл хворих у залежності від неврологічних порушень і рівня пошкодження хребта

Ступінь пошкодження за Frankel	Відділ хребта			Всього	%
	шийний	грудний	поперековий		
А	36	78	24	138	32
В	20	43	21	84	19,5
С	10	30	11	51	11,9
Д	19	32	19	70	16,0
Е	30	42	17	89	20,6
Всього	115	225	92	432	
%	26,5	52	21,5		100

Таблиця 2

Розподіл хворих у залежності від характеру оперативного втручання та рівня пошкодження

Рівень пошкодження	Відділ хребта			Всього	%
	шийний	грудний	поперековий		
Оперативні втручання					
декомпресивна ламинектомія (реламинектомія)	8	23	23	54	15,6
передня декомпресія	75	53	17	145	41,8
тотальна декомпресія	-	66	49	115	33,1
вкорочуюча вертеброектомія	-	25	8	33	9,5
всього	84	167	97	347	-
%	24	48	28	-	100

зевими клаптями. При контактних остеомієлітах проводили крайову резекцію кістки та закриття дефекту м'якими тканинами.

В II етапі проводились декомпресійно-стабілізуєчі та відновлювальні операції на хребті та спинному мозку з врахуванням рівня та ступеня їх пошкодження.

Показаннями для повторного хірургічного втручання на спинному мозку були: неусунена компресія спинного мозку, зупинка регресу неврологічної симптоматики або її погіршення, нестабільність ураженого сегменту хребта з вираженим больовим синдромом.

Так при ушкодженні шийного відділу хребта в переважній більшості виконували передню декомпресію шляхом резекції центральної частини пошкодженого хребця та суміжних міжхребцевих дисків на всю глибину тіла з видаленням фрагментів дисків і задньої повздовжної зв'язки з хребтового каналу. Операцію завершували переднім корпородезом ало- чи ауто трансплантатом, металевим кейджем і пластинками з гвинтами.

При наявності задньої компресії спинного мозку, при вдавлених переломах дужок хребців, виконувалась декомпресійна ламинектомія з наступною фіксацією металевими пластинками і гвинтами. Імобілізація шийного відділу хребта проводилась філадельфійським головотримачем (2-3 місяці).

В грудному чи поперековому відділах хребта в основному виконували передньо-бокову або ж тотальну (циркулярну) декомпресію спинного мозку з наступною стабілізацією ушкодженого сегмента хребта транспедикулярними конструкціями.

При повному анатомічному розриві спинного мозку з діастазом кукс виконували укорочуючу вертебретомію з накладанням швів на кукси та наступну стабілізацію ушкодженого сегмента хребта транспедикулярними конструкціями і заднім спонділодезом ауто трансплантатом.

В ранньому післяопераційному періоді (III етап) проводилось:

- адекватне знеболення;
- протинабрякова терапія (солумедрол, дексаметазон та інш.);
- профілактична антибіотикотерапія;
- профілактика пролежнів;
- профілактика гіпостатичних пневмоній;
- застосування нейростимулюючої медикаментозної терапії (ноотропи, церебралізін, актовегін, антигіпоксанти, віт. Є);
- імунокорекційна терапія;
- ЛФК за відповідними періодами.

IV етап реабілітаційного лікування (віддалений післяопераційний період). Задачі цього періоду – створення максимально сприятливих умов для перебігу реституційно-регенераторних процесів в спинному мозку;

- профілактика та лікування ускладнення з боку дихальної, серцево-судинної, сечовидільної систем, шлунково-кишкового тракту;
- відновлення акта сечовипускання та дефекації;
- профілактика та ліквідація пролежнів, деформацій кістково-суглобового апарату;
- покращення опорно-рухових функцій кінцівок для самообслуговування та самостійного переусування хворих.

Результати

Критерії оцінки результатів медичної реабілітації спінальних хворих.

Добрі результати – відсутність статико-динамічних порушень хребта, наявність незначних розладів рухів, чутливості, функції тазових органів або поліпшення стану до групи Д і Е з повою реадaptaцією в побуті і частковим відновленням працездатності.

Задовільні результати – зберігаються значні чутливі порушення, рецидиви трофічних ран, порушення статико-динамічної функції хребта або ж поліпшення стану до групи С (за Франкелем). Хворі пересувались в спеціальних пристроях або на милицях. Частково відновлена реадaptaція в побуті і працездатність.

Незадовільні результати – відсутність рухів та чутливості нижче рівня пошкодження, не спостерігалось корисного поліпшення функції хребта та тазових органів, не усунені трофічні розлади м'яких тканин, больовий синдром.

Результати комплексного лікування в залежності від рівня пошкодження (табл.4).

Таблиця 4

Результати комплексного лікування хворих у залежності від рівня пошкодження хребта

Рівень пошкодження	Відділ хребта						Всього	
	шийний		грудний		поперековий			
Рівень лікування	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Добрі	76	66,1	44	19,6	70	71,1	190	44
Задовільні	6	5,2	97	43,1	6	6,5	109	25
Незадовільні	33	28,7	84	37,3	16	17,4	133	31
Всього: абс.	115		225		92		432	100

Результати комплексного лікування в залежності від ступеня пошкодження спинного мозку за шкалою Frankel (табл.5).

Результати комплексного лікування в залежності від виду оперативного лікування (табл.6).

Результати комплексного лікування в залежності від ступеня пошкодження спинного мозку за шкалою Frankel

Групи хворих	Шкала за Frankel										Всього	
	А		В		С		D		E			
	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Добрі	-	-	-	-	36	70,6	65	93	89	100	190	44
Задовільні	10	7,2	79	94	15	29,4	5	7,0	-	-	109	25
Незадовільні	128	92,8	5	6,0	-	-	-	-	-	-	133	31
Всього: абс.	138		84	5,0	51	-	70	-	89	-	432	100

Таблиця 6

Результати комплексного лікування хворих у залежності від виду оперативного втручання

Вид оперативного лікування	декомпресивна ламінектомія чи реламінектомія		Декомпресія				Укорочуюча вертебротомія		Всього	
	абс.	%	передня		тотальна		абс.	%		
Результати лікування	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Добрі	32	59,3	68	46,9	52	46,2	-	-	152	%
Задовільні	11	20,4	36	24,8	28	24,3	12	36,4	87	44
Незадовільні	11	20,4	41	28,3	35	30,5	21	63,6	108	25
Всього: абс.	54		145		115		33		347	31

Висновки

1. Потреба у повторних оперативних втручаннях на хребті та спинному мозку виникає як наслідок несвоєчасно виконаного або не в повному обсязі первинного хірургічного втручання.
2. Спінальні хворі, які мають істотні порушення життєвоважливих органів та систем потребують передопераційної підготовки, особливо при наявності гнійно-некротичних ран в типових місцях та значного порушення уродинаміки.
3. Операцією вибору для шийного відділу хребта є передня декомпресія спинного мозку, для грудного та поперекового відділів – передньо-бокова чи тотальна (циркулярна) декомпресія, яка виконується із заднього або задньо-бокового доступу.
4. Диференційний комплексний підхід в лікуванні спінальних хворих в проміжному та пізньому періоді травматичної хвороби спинного мозку дозволив отримати позитивні результати у 69% потерпілих.
5. Реконструктивно-відновлювальні операції на хребті та спинному мозку, такі як вкорочуюча вертебротомія з медулографією, пластика дефекту спинного мозку вільними аутонервами, міжреберними нервами виявились неефективними.
6. Лікування застарілої ускладненої травми хребта є задачею не тільки хірургічною, а й загальнобіологічною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вовк М.М., Пашков О.Є., Вітковський А.М. Лікування трофічних порушень м'яких тканин у інвалідів з ускладненою травмою хребта. Матер. Всеукраїнської наук.-практ. конф. "Сучасні проблеми реабілітації інвалідів" – Вінниця, 20-21 вересня 2007 р.- С. 207-211.
2. Вовк М.М., Пашков О.Є., Вітковський А.М. Контактний остеомиелит у спинальних больних. Матер. Всеук. наук.-практ. конф. "Сучасні проблеми реабілітації інвалідів" –Вінниця, 20-21 вересня 2007 р. С.211-213.
3. Глухов А.А., Андреев А.А., Болотских В.И., Боев Н. Уход за хирургическими больными. – М., 2007. – 298 с.

А.Т.Сташкевич, М.М.Вовк, А.В.Шевчук, Д.В.Улещенко, А.М.Вітковський

Етапность реабилитации больных при застарелой осложненной травме позвоночника

Реабилитация больных при застарелой осложненной травме позвоночника состоит из ряда этапов. I этап – подготовка больных к реконструктивно-восстановительным операциям на позвоночнике и спинном мозге; II этап – реконструктивно-восстановительные операции на позвоночнике и спинном мозге; III этап – ранний послеоперационный период (3 недели); IV этап – отдаленный послеоперационный период (до 6 месяцев). Дифференцированный комплексный подход в лечении спинальных больных в промежуточном и позднем периодах травматической болезни спинного мозга дает положительный эффект у 69% пациентов.

Stashkevich A. T., Vovk M. M., Shevchuk A. V., Uleschenko D. V., Witkowski A. M.

Stages of rehabilitation of patients with outdated complicated spinal injuries

The rehabilitation of patients at the inveterate complicated trauma of spine consists of row of the stages. The I stage is preparation of patients to the reconstruction-renewal operations on a spine and spinal cord; The II stage is reconstruction-renewal operations on a spine and spinal cord; The III stage is an early after operation period (3 weeks); The IV stage is a remote after operation period (to 6 months). The differentiated complex approach in treatment of spinal patients in the intermediate and late periods of traumatic illness of spinal cord gives a positive effect for 69% patients.